

EDUCAȚIA PENTRU LECTURĂ – DIMENSIUNE INDISPENSABILĂ A EDUCAȚIEI INTELECTUALE

Margareta CEBOTARI,
ORCID 0000-0002-8414-8402

Rezumat:

Lectura, privită prin prisma educației, este un instrument intelectual și cultural esențial pentru formarea gândirii. În contextul „economiei cunoașterii”, competențele de lectură nu mai aparțin doar celor orientați spre cariere intelectuale, ci sunt necesare tuturor. Lectura are multiple beneficii: facilitează instruirea și autoinstruirea, oferă răspunsuri la problemele vieții, sprijină integrarea în activități culturale și sociale și contribuie la cultivarea valorilor morale și spirituale.

Cuvinte-cheie:

educație, tipuri de educație, lectură, cultura lecturii, principiile lecturii, educație intelectuală, tehnici de muncă intelectuală.

Abstract:

Reading viewed from the perspective of education is an essential intellectual and cultural tool for thought formation. In terms of the „knowledge economy”, reading skills no longer belong to those oriented to intellectual career, but are necessary for everyone. Reading has multiple benefits: it facilitates training and self-education, provides answers to problems of life, supports cultural and social integration, contributes to cultivation of moral and spiritual values.

Keywords:

education, types of education, reading, reading culture, principles of reading, intellectual education, intellectual work techniques.

Educația este o activitate complexă și multiaspectuală, care cere o abordare interdisciplinară. Procesul educațional poate fi realizat doar prin conjugarea tuturor factorilor educaționali: familia, școala, bibliotecile, mediul social, asociațiile culturale și sportive, mass-media etc. Scopul primordial al educației constă în formarea personalității armonios dezvoltate, autonome și creative. Se atestă mai multe domenii educaționale/dimensiuni ale educației:

- *educația intelectuală* – pregătirea generală și fundamentală a individului, asigurându-i atât orizontul general de cultură, cât și capacitățile intelectuale necesare oricărei dezvoltări și activități;
- *educația morală* – formarea profilului moral al personalității, cultivarea valorilor, a normelor și modelelor comportamentale;
- *educația estetică* – formarea gustului estetic, modelarea sensibilității și creativității personalității etc. [5].

În ce constă conceptul *educație intelectuală* și care sunt obiectivele ei? Răspunsul la această întrebare a fost elucidat în multiple cercetări științifice, la care ne vom referi în continuare.

Educația intelectuală se referă la ansamblul influențelor educative care își propun să ajute o persoană să-și dezvolte una dintre cele mai importante dimensiuni ale personalității sale – *dimensiunea intelectuală*. Termenul de „intelect” provine din latinescul „*intellectus*”, care avea semnificația de cunoaștere și de înțelegere. La rândul său, „*intellectus*” provenea din „*intellego*”, verb ce însemna, printre alte semnificații, „a judeca bine”. Aceste înțelesuri originare sugerează că prin „intelect” se înțelegea, cândva, capacitatea unui om de a judeca bine, pe baza cunoașterii și înțelegerii profunde a lumii. Dimensiunea intelectuală a personalității apare, astfel, ca fiind legată de cantitatea și calitatea experienței de cunoaștere și de acțiune pe care a acumulat-o o persoană, precum și de posibilitățile sale de a opera mintal cu aceste conținuturi, pentru a răspunde satisfăcător la cerințele ce îi sunt adresate de mediul natural și social în care trăiește. O astfel de înțelegere a dimensiunii intelectuale a personalității ridică două categorii de probleme practice: problema sprijinirii individului uman în efortul său de a însuși cunoștințe despre

lumea în care trăiește și problema dezvoltării capacităților sale de a opera mintal cu aceste cunoștințe în vederea soluționării unor probleme adaptative cu care se confruntă.

În practica pedagogică sunt două concepte care definesc, totodată, două aspecte esențiale și complementare ale oricărei educații intelectuale: *aspectul informativ* și *aspectul formativ*. Existența diferitelor stiluri de cunoaștere a fost explicată ca fiind legată de modul specific în care un subiect uman realizează trei mari categorii de activități mintale implicate: a) perceperea informației; b) procesarea informației; c) utilizarea informației. Acestea sunt și obiectivele principale ale educației intelectuale: dezvoltarea capacităților de conceptualizare, dezvoltarea capacităților de înțelegere; dezvoltarea capacităților rezolutive și a creativității [10].

Formarea armonioasă a personalității presupune mai multe tipuri de educație: intelectuală, estetică, fizică, tehnologică, profesională, moral-civică și religioasă. Educația intelectuală ocupă o poziție centrală în acest șir de valori educaționale. Printre obiectivele educației intelectuale se numără: asimilarea unui sistem de cunoștințe fundamentale, cu valoare operațională, astfel încât persoana să poată gândi independent și aplica aceste cunoștințe; formarea culturii profesionale și creative; dezvoltarea curiozității științifice, a intereselor de cunoaștere; dezvoltarea spiritului de observație, a capacității de prelucrare, interpretare și operare a informațiilor asimilate; dezvoltarea capacităților cognitiv-operaționale de a gândi logic, analitic, critic, sintetic și interpretativ; formarea capacității de invenție/inovație și a atitudinii creative etc.

În cadrul evoluției unei personalități apte de a se perfecționa/educa pe tot parcursul vieții, însușirea tehnicilor de muncă intelectuală este esențială. Lectura are un rol fundamental în cadrul tehnicilor de muncă intelectuală, deoarece anume prin lectură omul intră în zona cunoașterii și a descoperirii adevărului [13].

Dimensiunile și semnificația educației intelectuale în lumea contemporană continuă să fie în centrul atenției cercetătorilor, fiind reflectată în studii și publicații științifice. Aceste cercetări sunt im-

portante pentru a fi cunoscute și aplicate de bibliotecari în diversificarea activității și abordarea conceptuală a lecturii ca dimensiune indispensabilă a educației intelectuale.

Conform acestor cercetări, educația intelectuală, fiind recunoscută ca o componentă a activității educative din cele mai vechi timpuri, contribuie prin intermediul valorilor selectate, prelucrate și transmise sub formă de cunoștințe, priceperi și deprinderi la formarea și dezvoltarea personalității raționale, la perfecționarea capacităților intelectuale, la formarea mobilurilor care declanșează și susțin activitatea de cunoaștere. Se pune în continuare accent pe cele două aspecte fundamentale și complementare ale educației intelectuale:

- *aspectul informativ*, care se referă la cantitatea și calitatea informației științifice ce urmează să fie transmisă și asimilată,
- *aspectul formativ*, ce are în vedere efectele asimilării acestei informații asupra intelectului și a întregii personalități.

În condițiile epocii actuale, sporește neconținut valoarea informației științifice bogate, diverse, recente și continue, astfel importanța educației intelectuale crește datorită:

- accentuării caracterului intelectual al tuturor activităților umane și atragerii a tot mai mulți oameni în procesul producției spirituale;
- exploziei informaționale și revoluționării mijloacelor de informare, dezvoltării tehnicii;
- cererii de educație și necesității de a comuta accentul de pe obiectivele informative pe cele formative, spre autoeducație;
- transformării științei într-o importantă forță de producție, ceea ce duce la creșterea importanței pregătirii profesionale și tehnice.

Tehnica muncii intelectuale presupune dobândirea unor competențe structurate și metode adecvate, pe baza cărora se pot studia și rezolva independent probleme de natură intelectuală: priceperi organizatorice, deprinderi de lucru efectiv, deprinderi de autoevaluare etc. [8].

Privită prin prisma sistemului educațional, lectura este considerată ca un instrument intelectual și cultural care permite structurarea și rafinarea gândirii. În ziua de astăzi, când se vorbește de

„economia cunoașterii”, stăpânirea tehnicilor de bază ale muncii intelectuale nu mai este un bun rezervat celor care vor să accedă la o carieră intelectuală.

Puterea și utilizarea valorilor formativ-educative ale lecturii este necesară grație multiplelor avantaje: instruirea și autoinstruirea prin documentare, descoperirea unor răspunsuri la problemele vieții, capacitatea de integrare în cadrul manifestărilor culturale (lansări de carte, cluburi de lectură, concursuri literare etc) cu diverse grupuri sociale, cultivarea și respectarea valorilor morale/spirituale ale umanității etc. [11].

Nevoia spiritului de a urca până la principii este naturală, pentru că orice adevăr pare relativ atâta timp cât nu este raportat la un principiu care să-l întemeieze. Pătrunderea în esența unei cărți este o funcție a gândirii cititorului, orientată pe principiile esențiale ale lecturii: principiul descoperirii, principiul culturii generale, principiul informației, principiul ideilor și al valorilor, principiul realității, principiul metafizicii, principiul profesional, principiul bibliopsihologiei, principiul esteticii, principiul plăcerii etc.

Cartea cu cel mai mare efect este tocmai aceea față de care apare o atitudine personală a cititorului, care îi schimbă perspectivele de valoare și de cunoaștere a lumii înconjurătoare [1].

Conform cercetărilor la care am apelat, educația pentru lectură constituie o dimensiune particulară a educației intelectuale. Astfel, lectură poate fi analizată din mai multe perspective: general-sociologică și particular-tehnică. Din perspectivă general-sociologică, *educația pentru lectură* reprezintă o miză socială nu numai pentru școală, ci și pentru societate, în ansamblul său. Această condiție este confirmată în timp ca urmare a *importanței sociale a lecturii* în calitatea sa de resursă pedagogică necesară formării și dezvoltării personalității în contextul unor cerințe comunitare și profesionale în continuă evoluție.

Societatea modernă evidențiază faptul că „practicile sociale ale lecturii sunt pentru toți o miză culturală, politică, economică care depășește pe larg problema învățării școlare”. În societatea industri-

alizată, în cea de-a doua jumătate a sec. XX, *educația pentru lectură* are de înfruntat *a doua fază a analfabetismului – analfabetismul funcțional*, întreținut de cei, tot mai numeroși, care nu citesc, deși dețin cunoștințele și deprinderile tipice lecturii. Societatea postmodernă, situată convențional în ultimele decenii ale sec. XX, cu evoluții semnificative în sec. XXI, este marcată psihologic și social de *a treia fază – analfabetismul computerial*. Depășirea sa nu poate fi realizată doar prin dobândirea deprinderilor de utilizare a computerului, care în anumite limite conduce chiar la reducerea timpului și a interesului pentru lectură.

E relevant să accentuăm faptul că trebuie să fie luată în vedere *promovarea unui nou mod de tratare a lecturii – lectura ca sursă de informare*. Aceasta presupune formarea capacității de selectare riguroasă, autonomă, a informației esențiale – pe fondul extinderii surselor de lectură – și de ordonare a acestora în rețele care asigură integrarea sa în structuri și module disciplinare, intradisciplinare, interdisciplinare etc., cu deschideri metodologice multiple [7].

Mai recent, cercetătorii iau în considerare *era butonării* în care trăim și care are un impact asupra modelului de lectură la care aderăm. Astăzi, tinerii acceptă să comunice și să se informeze din sursele de socializare sau accesând diverse linkuri etc. De aceea se consideră că este necesar să se elaboreze, la nivel de stat, un catalog al site-urilor ce urmează a fi cercetate de tineri. Ar fi o modalitate de monitoring a pasiunilor tinerei generații și o posibilitate indirectă de orientare a pasiunilor lectorale. Adoptând o asemenea strategie, societatea va avea doar de câștigat, căci va putea analiza și coordona nu doar lectura tinerilor, ci și valorile care sunt necesare să le respecte. Impactul social în urma acestor operațiuni ar fi colosal. În viitor vor crește generații nu doar informate, dar și apte să-și expună argumentat punctul de vedere și să prezinte verticalitate morală în situațiile de criză [4].

Știința biblioteconomică susținea anterior că biblioteca se sprijină pe trei piloni esențiali: spații, resurse, personal. Mai târziu la acești piloni s-au mai adăugat încă doi, la fel de importanți: servicii

și tehnologii de informare și comunicare. Respondenții studiului *Lectura în comparație intergenerațională*, realizat în anul 2021 la solicitarea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova de către compania specializată în cercetări de marketing *Magenta Consulting*, în cadrul Proiectului Cultural susținut de Ministerul Culturii Programul Național *LecturaCentral* (ediția a IV-a), consideră că pentru o bibliotecă sunt esențiale: resursele, bibliotecarii și tehnologiile de informare și comunicare. Este exact realitatea zilelor noastre, când spațiile fizice ale bibliotecii rămân extrem de importante, dar capătă o importanță la fel de mare și serviciile de la distanță, resursele care pot fi accesate online și bibliotecarul care poate fi găsit nu doar la pupitrul de referințe, ci și în spațiul virtual [12].

Unul din obiectivele specifice educației intelectuale este *dezvoltarea gândirii critice*, inclusiv prin intermediul educației pentru lectură, care contribuie la îmbunătățirea calității vieții membrilor comunității și îi ajută pentru *a reuși în viață*. Gândirea joacă un rol determinant, atât în viața personală a ființei umane, cât și în existența sa socială. Grație acesteia, omul își satisface necesitățile vitale de hrană, de securitate, de confort; ea se află de asemenea la originea creațiilor sale artistice, intelectuale, filosofice și spirituale, ca și a ocupațiilor din timpul liber. Asociată emoțiilor și sentimentelor, gândirea este în fond, pentru om, instrumentul fundamental al relației sale cu lumea, cu ceilalți și cu el însuși. Datorită ei omul poate acționa asupra mediului înconjurător, atât fizic, cât și social, și asupra lui însuși. Gândirea se supune anumitor legi, care, bine asimilate și luate în considerare, conferă gândirii și puterii sale creatoare o eficacitate sporită, care se manifestă în ansamblul demersurilor personale și sociale și, în special, în acela care este fundamental: reușita existențială [14].

În studiile biblioteconomice din Republica Moldova, și nu numai, se menționează cât de mult contează *accepția conceptuală a lecturii drept o activitate intelectuală*, spirituală, de formare și dezvoltare a personalității, abilitate esențială pentru a reuși în viață. Considerând *competența de cultură a lecturii* un ansamblu integrat

de cunoștințe informațional-documentare, capacități, abilități și atitudini, exersate prin lectură, se menționează următoarele aspecte ce țin de influența și implicarea bibliotecii:

- *comunicarea și transferul de cunoștințe*: despre obiectul lecturii (carte/document), despre elementele componente ale lor, despre mesajul operei, despre autoritatea documentului (autor, responsabilități instituționale), cunoștințe de vocabular, repere de continuitate a lecturii;
- *formarea capacităților și abilităților*: de lectură fluentă, expresivă a diverselor tipuri de texte; de ascultare și receptare a textului, identificare a ideilor principale, a noțiunilor, a personajelor; de analiză și interpretare a unui fapt, a poziției autorului; de rezumare, sintetizare a informației din document; de caracterizare a unui personaj, a unui simbol; de apreciere a unui text lecturat, a unui personaj, a stării personale post-lectorale; de interrelaționare, adoptare a unei poziții proprii, formulare proprie a opiniilor pe marginea documentului și de expunere orală a conținutului etc.;
- *dezvoltarea și consolidarea atitudinilor*: de conștientizare a necesității lecturii; de transformare a utilizatorului în agent al lecturii; de promovare/diseminare a reacțiilor utilizatorului provocate de lectura documentului, a opiniilor formulate de utilizator în legătură cu problematica textului lecturat, idei și aprecieri: conținut, personaje, autor, mijloace de expresie etc. [6].

Aspecte ale implicării bibliotecilor publice în educația intelectuală a membrilor comunității aflați în aria lor de servire sunt reflectate în publicații/ghiduri metodologice anuale (2018-2025), elaborate de Biblioteca Națională a Republicii Moldova în cadrul Proiectului Cultural Programul Național *LecturaCentral*. Scopul acestor publicații este promovarea utilizării noilor forme și metode în organizare a activităților de educație pentru/prin lectură, de dezvoltare a competenței de lectură critică, de formare personală și profesională prin aplicarea conceptului de *instruire pe parcursul vieții* tuturor membrilor comunității, de cunoaștere și respectare a valorilor general umane/valorilor europene etc.

Una din funcțiile esențiale ale bibliotecilor este dezvoltarea competenței de cultura lecturii, care contribuie la dezvoltarea gândirii critice. Produsele și serviciile generate certifică contribuțiile bibliotecilor publice în dezvoltarea societății civile prin dezvoltarea competențelor-cheie prin diverse metode, oferind oportunități pentru formarea și educarea adulților pe tot parcursul vieții, stimulând îmbunătățirea calității vieții membrilor comunității. Lectura și analiza post-lectuală este o competență importantă în viața omului, deoarece angajează formarea și perfecționarea continuă a abilităților de analiză și sinteză, favorizează dezvoltarea intelectuală și psihologică.

Activități de formare a competențelor de gândire critică și promovare a lecturii sunt organizate cu succes în bibliotecile publice din Republica Moldova, participante la programe și proiecte organizate la nivel național, în care sunt implicați membrii comunității de toate vârstele: Programul Național *LecturaCentral*, inițiat de Biblioteca Națională, și Programul Național *Citim împreună*, realizat de Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă” etc. [3].

De la lansarea, în anul 2018, a Programului Național *LecturaCentral*, echipa Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, responsabilă de organizarea și desfășurarea acestuia, este într-o continuă căutare a experiențelor avansate, inovatoare privind educația lecturii și cultura lecturii, care au fost dintotdeauna una dintre responsabilitățile prioritare ale bibliotecilor [12].

Foarte diversă este paleta formelor și metodelor de formare a competențelor de lectură critică realizate de bibliotecile publice din rețelele orașenești și raionale ale Republicii Moldova. Prin activitățile organizate diferențiat, pentru diverse categorii de utilizatori, bibliotecile publice din Republica Moldova stimulează ideile, discuțiile, cultura dialogului și formarea competențelor de lectură critică. Lectura reprezintă o metodă fundamentală în activitatea intelectuală legată de studiul individual de cercetare, în același timp, această metodă poate face parte din structura unui curs/training de formare a competențelor de lectură critică. În baza acesteia se pot formula opinii personale argumentate în domeniul de specializare

ales de utilizatori. În același timp, ca metodă de formare, lectura îndeplinește mai multe funcții: de informare și documentare, de instruire și autoinstruire, de culturalizare etc. Avantajele lecturii critice: oferă participanților la activități de formare a competențelor de lectură posibilitatea de a interpreta fenomene, procese, legități, stimulează gândirea analitică etc. [2].

Lectura este un factor transformator important al personalității umane. Fenomenul lecturii reprezintă o cale de acces la cultură, cunoaștere și dezvoltare, oferind posibilități de afirmare tuturor prin șanse egale. O particularitate a acesteia, în contextul științei deschise, ține de faptul că omul contemporan are acces deschis la bazele de date, al căror scop este promovarea cercetărilor științifice. Astfel este încurajată accesarea informației în scopuri personale și profesionale. În acest sens, are loc partajarea și diseminarea cunoștințelor și aplicarea lor în practică. Atât metodele și dispozitivele de stocare a informației, cât și canalele de informare sunt diversificate, prin ele are loc transferul de informații și dezvoltarea creativității umane [9].

Deci, putem deduce că lectura este o parte indispensabilă în educația intelectuală, care reprezintă dimensiunea cognitivă a activității de dezvoltare și formare a personalității umane, pe baza valorilor adevărului științific.

În contextul cercetărilor expuse, putem conchide că educația pentru lectură prin formarea competenței de lectură critică este una dintre cele mai importante activități cognitive în dezvoltarea educației intelectuale.

Referințe bibliografice:

1. BUSUIOC, Nicolae. Câteva principii ale lecturii. In: Busuioc, Nicolae. *Între sensibilitate și rigoare: Introducere în arta și știința lecturii*. Iași: Editura Vasiliana '98, 2011, pp. 153-165. ISBN 978-973-116-223-2.
2. CEBOTARI, Margareta. Furnizarea de servicii specifice bibliotecii în susținerea învățării pe tot parcursul vieții. In: *Dezvoltarea competențelor din perspectiva învățării pe tot parcursul vieții: rolul și locul lecturii*. Suport metodologic și educațional în sprijinul realizării Progra-

- mului Național *LecturaCentral*, ediția a 4-a, 2021. Coordonator de ediție: Vera Osoianu. Chișinău: BNRM, 2021, pp. 38-42. ISBN 978-9975-3510-3-4. Disponibil: <http://bnrm.md/files/publicatii/Dezvoltarea%20competentelor.pdf> [accesat 2025-03-18].
3. CEBOTARI, Margareta. Rolul bibliotecii publice în îmbunătățirea calității vieții membrilor comunității prin servicii de dezvoltare a competențelor adulților: Studiu de caz. In: *Lectura și scările: Culegere de articole*. Consultant științific, prefață: Ludmila Corghenci. Coordonator de ediție: Victoria Vasilica. Chișinău: BNRM, 2023. Vol. 3, pp. 79-99. ISBN 978 9975-3510-1-0. ISBN 978-9975-3510-2-7. Disponibil: <http://bnrm.md/files/publicatii/lectura%20si%20scarile%20vol.%20III.pdf> [accesat 2025-03-22].
 4. CEUȘEL, Veronica. Lectura – componentă a verticalității umane. *Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul. Seria: Științe umanistice*. 2019, nr. 1, pp. 28-32. ISSN 2345-1866. E-ISSN 2345-1904. URL: <https://jhs.usch.md/wp-content/uploads/2022/09/Buletin-St.-Umanistice-19-2019.pdf> [accesat 2025-03-18].
 5. COANDĂ, Svetlana. Dimensiuni ale educației: conceptualizări și continuitate de idei. In: *Conferința „Școala internațională de metodologie în științele socioumane”*: Dezvoltarea personală și educația pentru societate: temeuri epistemologice actual, Chișinău, Moldova, 19-20 noiembrie 2020. Chișinău, 2020, pp. 44-46. ISBN 978-9975-152-62-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/120124 [accesat 2025- 02-18].
 6. CORGHENCI, Ludmila. Cultura lecturii și cultura informației: interferențe și condiționare reciprocă. In: *Lectura și scările: Culegere de articole*. Coordonatori de ed.: Vera Osoianu, Angela Drăgănel. Chișinău: Prut Internațional : BNRM, 2020, pp. 33-39. ISBN 978-9975-54-455-9. Disponibil: <http://bnrm.md/files/publicatii/Lectura%20si%20scarile.pdf> [accesat 2025-02-18].
 7. CRISTEA, Sorin. *Educația pentru lectură*. Didactica pro... 2013, nr. 2, pp. 54-56. ISSN 1810-6455. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/54_56_Educatia%20pentru%20lectura.pdf [accesat 2025- 02-15].
 8. DAVID, Rodica. *Dimensiunile educației*. (publicat: 26 ianuarie, 2022). Disponibil: <https://asociatiagetica.ro/dimensiunile-educatiei/> [accesat 2025-03-27].

9. DMITRIC, Ecaterina. Lectura – factor transformator al personalității umane. *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Lucrări studențești”*. Științe umanistice. Științe sociale. Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 6-10. ISSN 1857-3665, ISBN 978-9975-152-38-9.
10. DUMITRU, Daniela. *Educația intelectuală: Sarcinile educației intelectuale*. Disponibil: <https://danieladumitru.com/wp-content/uploads/2020/10/7.pdf> [accesat 2025-03-15].
11. FORTIN, Simona. Interconexiuni: școală – adolescent – lectură: Dezvoltarea competențelor lectorale. In: Fortin, Simona. *Lectura adolescenților: Dimensiuni culturale și educative*. București : Editura Universității din București, 2015, pp. 185-186. ISBN 978-606-16-0702-2.
12. OSOIANU, Vera. Moldovenii, biblioteca și lectura. In: *Lectura și scările: Culegere de articole*. Consultant științific, prefață: Ludmila Corghenci. Coordonator de ediție: Victoria Vasilica. Chișinău: BNRM, 2023. Vol 3, pp. 10-19. ISBN 9789975-119-58-0. Disponibil: <http://bnrm.md/files/publicatii/lectura%20si%20scarile%20vol.%20III.pdf> [accesat 2025-03-27].
13. PORUMBEANU, Octavia-Luciana. Elemente privind tehnica muncii intelectuale și dezvoltarea personalității umane în direcția creativității. In: Porumbeanu, Octavia-Luciana. *Managementul cunoașterii și structurile infodocumentare*. București: Editura Universității din București, 2011, pp. 226-230. ISBN 978-973-737-976-4.
14. SIDELSKY, Rene. A reuși în viață. In: Sidelsky, Rene. *Puterea creației a gândirii*. Chișinău: Bestseller, 2023, p. 5. ISBN 973-9208-34-7.